

L. Fedunishin

PARTICIPATING OF IVAN KREVECKOGO IS IN NATIONAL LIBERATION RUS OF GALYCHINA OF 1918–1923

Activity of I. Krevetskyy in the period of national-liberation contests on the lands of West Ukraine of 1918–1923 years is shown in the article. Especially, outstanding figure of Galych military historian and memoirist, editor of government newspaper of West Ukrainian People's Republic (WUPR) and main archivist of Ukrainian Galych Army (UGA).

Key words: Ivan Krevetskyi, national-liberation contest, press of West Ukrainian People's Republic (WUPR), Ukrainian memoirs, archives of Ukrainian Galych Army (UGA).

© Л. Федунішин

Надійшла до редакції 14.07.2009

УДК 903:061.231:001.891(477.83-25) "1932/1939"

ДІЯЛЬНІСТЬ ЛЬВІВСЬКОГО ДОІСТОРИЧНОГО ТОВАРИСТВА (1932–1939)

РОМАН МАСИК,

асистент кафедри історичного краєзнавства

Львівського національного університету ім. Івана Франка

У статті розглядається діяльність Львівського доісторичного товариства, яке було одним із відділень Польського доісторичного товариства в Познані. Визначено передумови заснування цієї інституції, проаналізовано особливості її організаційної розбудови, складу та проведення наукових досліджень. Автор констатує, що Львівське доісторичне товариство заснували з метою об'єднання наукових зусиль академічних учених та аматорів. Наукову політику Львівського доісторичного товариства формували лише дослідники університету. Особливістю Товариства був його мішаний польсько-український склад.

Ключові слова: археологія, доісторія, Львівське доісторичне товариство, Польське доісторичне товариство, Леон Козловський, Йозеф Костжевський, Ярослав Пастернак, Тадеуш Сулімірський, Маркіян Смішко.

Постановка проблеми. Львів завжди був одним із центрів історичної науки тих держав, у складі яких перебував. Історичні дослідження проводили працівники університетських кафедр, музеїв, архівів, бібліотек, члени наукових товариств. У товариствах сформувалося особливе інтелектуальне середовище. На відміну від інших дослідницьких установ, у їхніх наукових розробках брали участь не лише професійні вчені, але й аматори. Саме тому вивчення передумов заснування, розвитку та формування інтелектуального середовища товариств може пролити світло на спроби об'єднання наукових зусиль професійних дослідників минулої та аматорів історичних дисциплін.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Спроби наукового об'єднання дослідників доісторичної доби Львівського університету з місцевими аматорами в першій третині ХХ ст. досі не стали предметом спеціальної публікації. Окремі відомості про розвиток археології у Львові в цей час містяться в досліджен-

нях Наталії Білас [28-30]. Однак авторка в жодній зі своїх праць не торкалася питання співпраці археологів із університету з галицькими аматорами досліджень стародавніх пам'яток. Спеціально цю проблему не досліджували у своїх фундаментальних працях польські історики археологічної науки - Анджей Абрамович [2-4], Йозеф Костжевський [11], Анджей Надольський [15] та Барбара Стольп'як [20]. Лише поодинокі відомості з історії Львівського доісторичного товариства містяться в дослідженнях про Польське доісторичне товариство в Познані [6-9, 13].

Метою цієї статті ми обрали висвітлити передумови заснування, особливості організаційної та наукової діяльності Львівського доісторичного товариства, члени якого ставили своїм завданням акумулювати наукові пошуки археологів Львівського університету та непрофесійних дослідників стародавньої історії.

Виклад основного матеріалу. Наприкінці ХІХ - на початку ХХ ст. у польській археології відбувала-

№ 5 (96) липень-серпень 2009 р.

ся зміна поколінь дослідників. Старше покоління археологів, яке пов'язувало цю дисципліну з антропологією, не зуміло сформувати потужної наукової школи. Водночас ще не викристалізувалося середовище археологів, які б узялися переглянути наукові принципи цієї науки [3, s. 79-80; 4, s. 158-159; 11, s. 27]. Тоді ж свого апогею набув процес поділу наук. Доісторична археологія, як і фізична антропологія та етнографія, починала формуватися як окрема дисципліна, виділяючись із загальної антропології, куди її відносили провідні польські археологи-позитивісти кінця 60-х - початку 90-х рр. XIX ст. У 1894 р. дослідник із середовища Академії знань у Кракові Влодзімеж Демитрикевич першим визначив археологію наукою, яка досліджує доісторичний період [3, s. 79-80; 11, s. 27]. Відтоді аж до середини XX ст. польські вчені вважали, що археологія покликана займатися дописемним етапом історії та бути доісторією (prehistoria) - наукою про початки культури та найдавнішої історії людства [12, s. 140].

З кінця XIX ст. у польській археології формується нова позитивістська методика проведення досліджень [20, s. 29-30]. Її основні принципи сформулювали науковці з Галичини. Саме тут були створені найсприятливіші умови для розвитку польської археології. Наукові дослідження підтримували органи державної та місцевої влади. Поряд із діяльністю спеціальних структур в Академії знань у Кракові із середини першого десятиліття XX ст. завдяки старанням Кароля Гадачека та Влодзімежа Демитрикевича археологія стала академічною дисципліною у Львівському та Краківському університетах [12, s. 670-671].

Домінування галицьких осередків у польських археологічних дослідженнях тривало до 1914 р., коли галицькі археологічні центри втрачають своїх провідників. Саме тоді помирає К. Гадачек, а В. Демитрикевич виїжджає до Відня [20, s. 30-31]. Водночас у перші повоєнні роки кафедри археології засновують також в інших університетських містах Польщі - Варшаві, Вільно та Познані [11, s. 36; 15, s. 173; 20, s. 44-53].

Після відновлення польської державності центром археологічної науки стає Познань, де працював провідний польський дослідник доісторичної доби 1920-1930-х рр. Йозеф Костжевський. У 1916 р. він заснував Музейне товариство, а 25 травня 1918 р. за його ініціативи відродили Археологічну комісію Товариства шанувальників наук у Познані [8, s. 34; 13, s. 17]. Із 1919 р. Товариство шанувальників наук перетворюється на закриту установу [6, s. 3; 7, s. 1]. Аби залучити до доісторичних досліджень науковців із інших центрів археології та аматорів, 11 травня 1920 р. із ініціативи Й. Костжевського заснували Польське доісторичне товариство (далі - ПДТ). У 1920-1930-х рр. ця інституція стала головним центром польських археологічних досліджень [8, s. 34; 13, s. 18]. У час між двома світовими війнами ПДТ поширило свою юрисдикцію ще на три наукові археологічні центри й утворило свої відділення у Варшаві (20 червня 1922 р.) [8, s. 35; 9, s. 194; 13, s. 19; 20, s. 110], Львові (15 жовтня 1932 р.) [16] та Кракові (1 січня 1937 р.) [9, s. 194; 13, s. 20].

У 1920-х рр. львівські археологи зосередили свої дослідження лише навколо кафедри місцевого університету. Це тоді, коли в Познані актив-

но розвивалися археологічні дослідження в ПДТ та Товаристві шанувальників наук; у Варшаві утворили спеціальний консерваторський уряд та відкрили Державний археологічний музей, у Кракові продовжували працювати археологічні підрозділи Академії знань [11, s. 36, 38].

Саме з ініціативи археологів Львівського університету, яких із 1921 р. очолював Леон Козловський, заснували Львівське відділення ПДТ - Львівське доісторичне товариство (далі - ЛДТ) [20, s. 92]. ЛДТ виникло через потребу акумулювання результатів доісторичних досліджень працівників кафедри археології Львівського університету й наукових пошуків дослідників з-за меж цієї науково-навчальної установи [22, s. 27-28]. Воно формально працювало як відділення познанського ПДТ, однак практично функціонувало як окрема інституція. Припускаємо, що відносна незалежність ЛДТ від ПДТ спричинив його мішаний польсько-український склад [1, арк. 5; 9, s. 194].

Початок організації ЛДТ датуємо кінцем 1931 р. Тоді підготовку заснування інституції очолив доцент Львівського університету Тадеуш Сулімирський [17]. Остаточно Товариство заснували на зібранні археологів Львова, яке відбулося 15 жовтня 1932 р. [16]. Юридично Товариство оформилося аж 20 грудня 1933 р., коли його зареєструвало Воєводське правління у Львові [1, арк. 3-4 зв].

Завданнями ЛДТ декларували дослідження доісторичного періоду на території польських земель, поширення зацікавлення доісторичною археологією, співпрацю з консерваторськими урядами Галичини в питаннях збереження доісторичних пам'яток. Ці завдання планували вирішувати через проведення періодичних тематичних зібрань-обговорень, лекцій та дискусій; організацію наукових курсів та археологічних експедицій; розповсюдження археологічних матеріалів на сторінках спеціалізованих видань; заснування археологічних бібліотек та музеїв; утворення в повітах Східної Галичини регіональних відділень та наукових секцій; співпрацю з іншими товариствами, які ставили перед собою подібні завдання [1, арк. 5].

Правління ЛДТ становили Загальні збори та Головне керівництво. Загальні збори проводилися досить рідко. Джерела свідчать лише про чотири такі зібрання [1, арк. 18-20; 16]. Функція Загальних зборів ЛДТ фактично зводилася до обрання Головного керівництва та заслухання звіту про його діяльність. До Головного керівництва, яке намагалось реалізувати завдання інституції, входили переважно археологи із середовища Львівського університету на чолі з Л. Козловським [1, арк. 16, 18, 20; 22, s. 28].

Членом ЛДТ міг стати кожен, хто цікавився дописемним періодом історії. Кількісний та професійний склад Товариства джерела не дозволяють відобразити повною мірою. За їх даними, на час заснування Товариства до його складу увійшло 20 членів [16]. Надалі кількість членів інституції не перевищувала 40 осіб [1, арк. 19; 22, s. 28]. Кількість активних членів Товариства була ще меншою. Наприклад, у роботі останніх Загальних зборів ЛДТ, які відбулися 16 березня 1939 р., узяло участь усього 12 осіб [1, арк. 19]. Вивчаючи офіційні звіти ЛДТ, ми дійшли висновку, що діяльність Товариства регламентувалася позицією невеликої групи археологів, які так чи інакше були причетні до досліджень Львівського університету.

У Львівському відділенні ПДТ порівняно з іншими працювало найменше дослідників. Зокрема, у 1935 р. Краківське доісторичне товариство кількісно переважало ЛДТ більш як удвічі, налічуючи аж 99 членів [19, s. 37; 26, s. 24]. Водночас ПДТ (чотири осередки - Познань, Краків, Варшава та Львів) напередодні Другої світової війни налічувало 349 членів [13, s. 20-21]. Тож бачимо, як мало львівських археологів працювало в ПДТ порівняно з дослідниками з Познані, Кракова чи Варшави.

Фінансове забезпечення ЛДТ ґрунтувалося на членських внесках, доходах від продажу видань, проведених публічних лекцій, субвенцій органів центральної та місцевої влади тощо. Грошовий обіг у Товаристві, зважаючи на його скромні наукові здобутки, був невеликим. Джерела дозволяють простежити фінансове становище Львівського відділення за час від 14 січня 1935 р. до 16 березня 1939 р. Доходів керівництво ЛДТ зуміло зібрати всього 2288, 45 злотих, витративши 2281, 45 злотих. Більшість видатків ЛДТ були пов'язані з виданням другого тому річника інституції (2020 злотих), який вийшов лише завдяки значній субвенції (1200 злотих) Державного фонду народної культури. Отож, із власних фінансових джерел за майже чотири роки ЛДТ удалося зібрати лише 1088, 45 злотих [1, арк. 19]. Таке скромне фінансування Львівського відділення ПДТ можна пояснити двома причинами. По-перше, у міжвоєнний період спостерігаємо загострення стосунків між представниками польської та української історичної науки. У цьому відношенні археологія стала винятком, тому в ЛДТ працювали представники двох національних шкіл. Водночас українсько-польські конфлікти 1920-1930-х рр. не сприяли участі в Товаристві аматорів археології. Невелика кількість у ЛДТ аматорів доісторичних досліджень, які своїми внесками значним чином поповнювали фінанси інших тогочасних інституцій історичного профілю, безумовно не сприяла збільшенню його грошових запасів. По-друге, владі в стані політичної міжнародної боротьби не було вигідно субвенціонувати доісторичні дослідження. Тим більше, що ЛДТ було невеликим відділенням ПДТ. Органи місцевої й державної влади підтримували в 1920-1930-х рр. дослідження тих наукових інституцій, які поширювали корисні для них неоромантичні міфи.

Львівські археологи брали активну участь в організованих ПДТ загальнопольських конгресах - Першому з'їзді польських доісториків у Познані (1927 р.) [27, s. 29] та Другому з'їзді польських доісториків у Кракові (1935 р.) [10, s. 54-55]. Вони були учасниками й деяких студентських з'їздів, організованих ПДТ (Першому - Краків, 1930 р., П'ятому - Вільно, 1934 р.) [5, s. 47, 49]. Більше того, доісторична секція при студентському гуртку антропологічних наук Львівського університету організувала й провела Четвертий з'їзд студентів-доісториків (25-29 травня 1933 р.) [25, s. 98]. Разом із тим Львівський університет був чи не єдиним центром археологічних наук, якому так і не вдалося заснувати гурток студентів-археологів, хоча це питання неодноразово піднімалося на студентських археологічних з'їздах [5, s. 47, 49; 18, s. 133].

Наукова робота ЛДТ мала небагато успіхів. За майже восьмирічну діяльність Товариству вдалося

видати лише два річники своїх "Праць". У червні 1934 р. [22, s. 28] із друку вийшов перший том. У ньому містилися дослідження римської епохи в Південносхідній Польщі, які провели Маркіян Смішко, Тадеуш Сулімірський та Казимир Мичковський [14; 23-24]. У березні 1936 р. [1, арк. 19] видали другий номер річника - монографію Тадеуша Сулімірського "Скіфи на Західному Поділлі" [21].

Про невеликі наукові успіхи ЛДТ свідчить також те, що протягом 1935-1939 рр. секретаріат інституції отримав усього 37 листів. Засідань Головного керівництва відбулося всього 5, а лекцій, під час яких виголошувалися спеціалізовані доповіді, - десять [1, арк. 19].

Висновки

Львівське доісторичне товариство (1932-1939) було одним із регіональних відділень Польського доісторичного товариства в Познані. На відміну від інших відділень ПДТ (Познанського, Варшавського та Краківського) у ЛДТ поруч із польськими працювали українські дослідники (М. Смішко, Я. Пастернак та ін.). Такий склад відділення спричинив його відносну незалежність від Головного керівництва ПДТ у Познані.

Дослідження ЛДТ повністю прив'язувалися до наукових планів Львівського університету, оскільки більшість у правлінні цієї інституції становили вчені кафедри археології на чолі з Л. Козловським. Наукові успіхи цього Товариства порівняно з іншими були скромними. Таку ситуацію спричинила відсутність належного фінансування досліджень. ЛДТ зуміло видати лише два томи своїх "Праць" та провести кілька наукових засідань, на яких обговорювали питання доісторичної епохи.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Державний архів Львівської області, ф. 1 (Львівське воєводське правління), оп. 54, спр. 1252 (Львівське доісторичне товариство), 20 арк.
2. Abramowicz A. Archeologia / Andrzej Abramowicz // Historia nauki polskiej. - Wrocław, Warszawa, Kraków, Gdańsk, Łódź, 1987. - Т. IV. 1863-1918. - Cz. III. - S. 659-671.
3. Abramowicz A. Historia archeologii polskiej XIX i XX wiek / Andrzej Abramowicz - Warszawa, 1991. - 208 s.
4. Abramowicz A. Wiek archeologii. Problemy polskiej archeologii dziewiętnastowiecznej / Andrzej Abramowicz. - Warszawa, 1967. - 190 s.
5. Hansen-Kucharska I. Sprawozdanie z V-go zjazdu delegatów kół prehistoryków studentów uniwersytetów Rzeczypospolitej Polskiej, który się odbył w Wilnie w dniach od 20 do 23 maja 1934 / Irma Hansen-Kucharska // Z otchłani wieków. - Poznań, 1935. - R. X. - S. 47-55.
6. Jakimowicz R. Działalność PTP w latach 1920-1950 / Roman Jakimowicz // Z otchłani wieków. - Poznań, 1950. - R. XIX. - S. 2-6.
7. Jażdżewski K. 30 lat istnienia Polskiego towarzystwa prehistorycznego / Konrad Jażdżewski // Z otchłani wieków. - Poznań, 1950. - R. XIX. - S. 1-2.
8. Jażdżewski K. Dziesięciolecie Polskiego towarzystwa prehistorycznego / Konrad Jażdżewski // Z otchłani wieków. - R. V. - Poznań, 1930. - S. 33-36.

9. Kostrzewski J. Czterdzieści lat istnienia Polskiego Towarzystwa Archeologicznego / Józef Kostrzewski // Z otchłani wieków. - 1960. - R. XXVI. - S. 193-196.
10. Kostrzewski J. II Zjazd prehistoryków polskich w Krakowie / Józef Kostrzewski // Z otchłani wieków. - Poznań, 1935. - R. X. - S. 53-56.
11. Kostrzewski J. Dzieje polskich badań prehistorycznych / Józef Kostrzewski - Poznań : Nakładem Polskiej akademii umiejętności, 1949. - 57 s.
12. Kostrzewski J. Potrzeby prehistorji Polskiej / Józef Kostrzewski // Nauka polska. - Warszawa, 1919. - T. 2. - S. 140-147.
13. Kowalczyk J. Polskie towarzystwa prehistoryczne w latach 1920-1939 / Jan Kowalczyk // Polskie towarzystwo archeologiczne społeczeństwu. - Wrocław, Warszawa, Kraków, 1970. - S. 17-28.
14. Myczkowski K. Kości zwierząt ssących z osad epoki rzymskiego południowo-wschodniej Polski / Kazimierz Myczkowski // Prace Lwowskiego towarzystwa prehistorycznego. - Lwów, 1934. - Nr. 1. - M. Smiszko, T. Sulimirski, K. Myczkowski. Przyczynki do ia epoki cesarstwa rzymskiego południowo-wschodniej Polski. - S. 49-58.
15. Nadolski A. Dzieje archeologii polskiej w XIX i XX w. / Andrzej Nadolski // Studia i materiały z dziejów nauki polskiej. - 1966. - Seria A. - Z. 9. - S. 161-176.
16. Oddział lwowski Pol. tow. prehistorycznego // Z otchłani wieków. - Poznań, 1933. - R. VIII. - S. 27.
17. Organizacja Oddziału lwowskiego towarzystwa // Z otchłani wieków. - Poznań, 1931. - R. VI. - S. 68.
18. Sprawozdanie z I-go koleżeńskiego Zjazdu studentów prehistorji uniwersytetów polskich // Z otchłani wieków. - Poznań, 1936. - R. XI. - S. 133.
19. Sprawozdanie z działalności Towarzystwa prehistorycznego w Krakowie w roku 1935 // Z otchłani wieków. - Poznań, 1936. - R. XI. - S. 37-38.
20. Stolpiak B. Rozwój prehistorji polskiej w okresie 20-lecia międzywojennego / Barbara Stolpiak. - Poznań, 1984. - 290 s.
21. Sulimirski T. Scytowie na Zachodnim Podolu / Tadeusz Sulimirski // Prace Lwowskiego towarzystwa prehistorycznego. - Lwów, 1936. - Nr. 2. - IV + 186 s.
22. Sulimirski T. Sprawozdanie z działalności lwowskiego ośrodka prehistorycznego / Tadeusz Sulimirski // Z otchłani wieków. - Poznań, 1935. - R. X. - S. 20-28.
23. Sulimirski T. Trzy chaty przedhistoryczne / Tadeusz Sulimirski // Prace Lwowskiego towarzystwa prehistorycznego. - Lwów, 1934. - Nr. 1. - M. Smiszko, T. Sulimirski, K. Myczkowski. Przyczynki do ia epoki cesarstwa rzymskiego południowo-wschodniej Polski. - S. 33-48.
24. Smiszko M. Osady kultury lipickiej / Marjan Smiszko // Prace Lwowskiego towarzystwa prehistorycznego. - Lwów, 1934. - Nr. 1. - M. Smiszko, T. Sulimirski, K. Myczkowski. Przyczynki do ia epoki cesarstwa rzymskiego południowo-wschodniej Polski. - S. 1-32.
25. Wardzała K. Sprawozdanie z IV-go Zjazdu studentów prehistorji Polskich od dnia 25 do dnia 29 maja 1933r. / Kludjusz Wardzała // Z otchłani wieków. - Poznań, 1934. - R. IX. - S. 98-101.
26. Z polskiego towarzystwa prehistorycznego // Z otchłani wieków. - Poznań, 1938. - R. XIII. - S. 23-25.
27. Zurowski J. I Zjazd prehistoryków polskich w iu / Józef Zurowski // Z otchłani wieków. - Poznań, 1927. - R. II. - S. 24-30.
28. Білас Н. М. Археологічна наука у Львівському університеті (друга половина XIX - 30-ті роки XX ст.) : дисертація на здобуття наукового ступеня канд. іст. наук. Історичні науки: 07. 00. 04 / Білас Наталія Миколаївна. - Львів, 2003. - 218 с.
29. Білас Н. Археологічна наука у Львівському університеті (XIX - 30-і рр. XX ст.) / Наталія Білас // Археологічні дослідження Львівського університету. - Вип. 8. - Львів, 2005. - С. 46-114.
30. Білас Н. Етнокультурні процеси на землях Прикарпаття у дослідженнях учених Львівського університету (до 1939 р.) / Наталія Білас // Вісник Інституту археології. - Вип. 1. - Львів, 2006 - С. 86-94.

R. Masyk

ARCHEOLOGICAL RESEARCH OF L'VIV PREHISTORIC SOCIETY (1932–1939)

The activities of the L'viv prehistoric society (1932-1939), which was one of the departments of the Polish prehistoric society in Poznan, is examined in this article. The preconditions of the foundation of this society are pointed out the peculiarities of the organization its staff and scientific researches have been deeply analyzed. The author considers that the aim of the foundation of the L'viv prehistoric society was to unit different scientists. The members of this society failed this task. But the pacularity of this society was its Polish-Ukrainian staff.

Key words: archeology, prehistory, L'viv prehistoric society, Polish prehistoric society, Leon Kozlovski, Tadeush Sulimirski, Jaroslav Pasternak, Jezhy Kostshevski

© P. Masyk

Надійшла до редакції 23.06.2009